

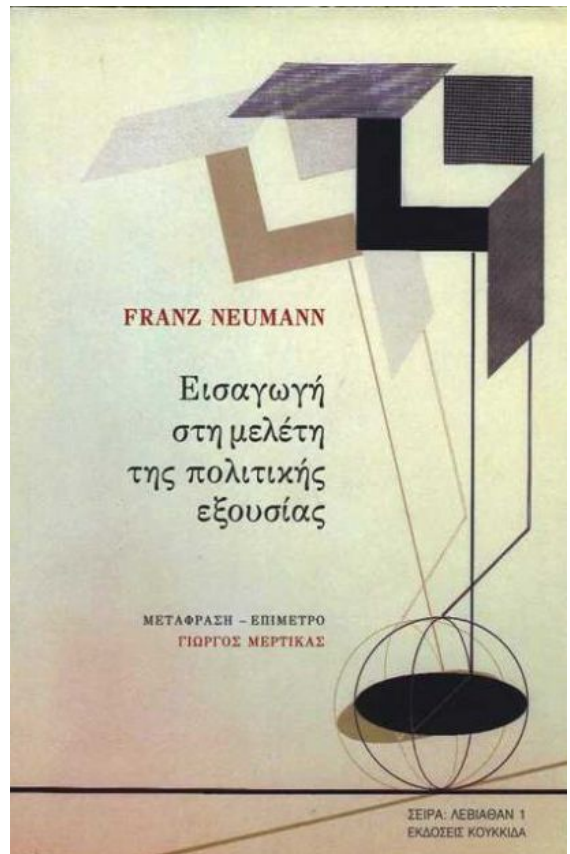
Η Μελέτη του Ζητήματος της Πολιτικής Εξουσίας

Νίκος Κατσιαούνης

Για το βιβλίο του Φραντς Νόιμαν «Εισαγωγή στη μελέτη της πολιτικής εξουσίας».

Ο Φραντς Νόιμαν είναι μια εξαιρετικά σημαίνουσα μορφή πολιτικού επιστήμονα και αριστερού στρατευμένου διανοητή. Γεννημένος το 1900, την περίοδο της Βαϊμαρικής Δημοκρατίας στη Γερμανία εντάχθηκε στο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα (SPD) παρέχοντας την υποστήριξή του ως νομικός σύμβουλος. Με την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία έφυγε για την Αγγλία. Εκεί θα συνεχίσει τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα με τον κοινωνιολόγο Καρλ Μανχάιμ και τον Χάρολντ Λάσκι, επεκτείνοντας τις ερευνητικές του δραστηριότητές στο πώς το δίκαιο μεταλλάσσεται σε σχέση με την ιστορική πραγματικότητα.

Το 1937 πηγαίνει στη Νέα Υόρκη όπου και θα συνδεθεί με τη Σχολή της Φρανκφούρτης. Εκεί θα εκπονήσει μια σειρά αναλύσεων οι οποίες σταδιακά θα τον οδηγήσουν στη συγγραφή του *magnus opus* του, το Βεεμώθ. Σε αυτό ο Νόιμαν υποστηρίζει ότι ο ναζισμός έχει να κάνει με την κατάληψη του κράτους από ιδιωτικά συμφέροντα – μια θέση που θα τον οδηγήσει σε σύγκρουση με τη Σχολή της Φρανκφούρτης. Πεθαίνει το 1954 σε αυτοκινητικό δυστύχημα.

Franz Neumann, *Εισαγωγή στη μελέτη της πολιτικής εξουσίας*, μτφρ.-επίμετρο Γιώργος Μερτίκας, Κουκκίδα, Αθήνα 2016, σελ. 116.

Το βιβλίο *Εισαγωγή στη μελέτη της πολιτικής εξουσίας* (κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Κουκκίδα σε μια εξαιρετική μετάφραση και ένα κατατοπιστικό επίμετρο του Γιώργου Μερτίκα) αποτελεί έναν τόμο στον οποίο ο Νόιμαν εκπονεί τρεις μικρές αλλά περιεκτικές μελέτες γύρω από το ζήτημα της πολιτικής εξουσίας, της δικτατορίας και της θεωρίας περί του ομοσπονδιακού κράτους.

Όπως αναφέρεται και στα *Επιλεγόμενα* του βιβλίου, «ένα χαρακτηριστικό της μεθόδου του Νόιμαν είναι να ανακαλύπτει τις παρεκκλίσεις από τον γενικό κανόνα», ενώ παράλληλα αρνείται την ευκολία των συμπερασμάτων που παράγει η ιδεολογική στράτευση και προσπαθεί να συνδυάσει τους θεωρητικούς τύπους με την εμπειρική έρευνα της κοινωνιολογίας.

Το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου αφορά την έννοια της πολιτικής εξουσίας και αποτελεί μια εισαγωγική μελέτη για τις διάφορες οπτικές γωνίες της – ένα συνοπτικό εγχειρίδιο για τους σπουδαστές της πολιτικής θεωρίας, όπως αναφέρει και ο συγγραφέας. Για τον Νόιμαν η πολιτική εξουσία είναι μια ακαθόριστη έννοια και εμπεριέχει δύο ριζικά διαφορετικές σχέσεις: τον έλεγχο στη φύση και τον έλεγχο πάνω στον άνθρωπο. Ενώ η πρώτη αποτελεί μια διανοητική εξουσία, η εξουσία που εδράζεται στον άνθρωπο είναι μια αμφίπλευρη σχέση μια και ο άνθρωπος δεν είναι απλώς κομμάτι της εξωτερικής φύσης, αλλά είναι προικισμένος με τον Λόγο (παρ' όλο που δεν δρα πάντα ορθολογικά).

Η τάση να εξομοιώνεται η πολιτική με την πολιτική της ισχύος διατρέχει την πολιτική θεωρία από τον Μακιαβέλι έως και σήμερα, μετατρέποντας έτσι την Ιστορία σε ένα πληκτικό θέρετρο ενός αέναου και διαρκούς αγώνα των «εντός ομάδων» με τους «εκτός ομάδων». Χωρίς μια κοσμοεικόνα για τον άνθρωπο που να υπερβαίνει τη ζώδη ικανοποίηση των επιθυμιών του η πολιτική δεν θα μπορέσει ποτέ να απεγκλωβιστεί από την έννοια της ισχύος. Ο άνθρωπος για τον Νόιμαν, όπως και για ένα πλήθος στοχαστών της πολιτικής θεωρίας, δεν είναι ούτε εγγενώς κακός ούτε καλός, αλλά καθορίζεται από τις κοινωνικοϊστορικές συνθήκες. Για τον Νόιμαν η πολιτική εξουσία είναι η κοινωνική εξουσία που εδράζεται στο κράτος.

Στο δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου με τίτλο «Σημειώσεις για τη θεωρία της δικτατορίας» ο Νόιμαν προχωρά σε μια ανάλυση των κοινωνικών και πολιτικών χαρακτηριστικών των δικτατορικών καθεστώτων. «Με τον όρο δικτατορία κατανοούμε την αρχή ενός προσώπου ή μιας ομάδας προσώπων που σφετερίζονται και μονοπωλούν την εξουσία του κράτους, για να την ασκήσουν χωρίς περιορισμούς» μας λέει ο συγγραφέας. Ο Νόιμαν επιχειρεί μια γενική διάκριση των ειδών δικτατορίας που παρουσιάζονται στο κοινωνικοϊστορικό πεδίο.

Ως απλή δικτατορία αποκαλεί το καθεστώς στο οποίο ο δικτάτορας ασκεί την εξουσία του μέσω του ελέγχου των παραδοσιακών μέσων

εξαναγκασμού, δηλαδή του στρατού, της αστυνομίας, του δικαστικού σώματος κ.λπ. Σαν καισαρική δικτατορία ορίζει εκείνο το καθεστώς όπου ο δικτάτορας είναι αναγκασμένος να επιτύχει μια λαϊκή υποστήριξη, μια λαϊκή βάση, είτε για να ανέλθει στην εξουσία, είτε για να την ασκήσει, είτε και τα δύο. Η τρίτη μορφή δικτατορίας είναι η ολοκληρωτική δικτατορία, όπου το καθεστώς, πέρα από τον μονοπωλιακό έλεγχο των μέσων καταναγκασμού και της λαϊκής στήριξης, προχωρά και στον έλεγχο βασικών δομών για τη διατήρηση και την αναπαραγωγή της κοινωνικής ζωής, όπως η εκπαίδευση, οι οικονομικοί θεσμοί κ.λπ. Εδώ η ολότητα της κοινωνίας και της ιδιωτικής ζωής του πολίτη συμπλέκεται άμεσα με το σύστημα της πολιτικής κυριαρχίας.

Ο Νόιμαν χρησιμοποιεί παραδείγματα αυταρχικών καθεστώτων από όλη την Ιστορία (Αγίς, Κλεομένης, Πεισίστρατος, Ιούλιος Καίσαρας, αλλά και Ροβεσπιέρος, Λένιν κ.λπ.), ώστε από τη μία να καταδείξει τους όρους και τους τρόπους συγκρότησης, δομής αλλά και τις διαφοροποιήσεις των εν λόγω καθεστώτων και από την άλλη να μελετήσει την επίδρασή τους στην κοινωνική λειτουργία.

Το τελευταίο κεφάλαιο του τόμου έχει να κάνει με τη μελέτη των ομοσπονδιακών κρατών. Το θεωρητικό επιχείρημα για τη συγκρότηση των ομοσπονδιακών κρατών είναι ο περιορισμός της πολιτικής εξουσίας από την αυταρχικότητα, δηλαδή η χαλιναγωγή της κακής χρήσης της εξουσίας μέσα από την κατανομή της σε μια σειρά ανταγωνιστικών μονάδων εξουσίας. Αν και υπάρχουν αρκετές διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομοσπονδιακών κρατών (για παράδειγμα ΗΠΑ, Καναδάς, Ελβετία, Κεντρική Αφρικανική Ομοσπονδία, ΕΣΣΔ κ.λπ.), το κοινό στοιχείο μεταξύ τους είναι νομικό και βασίζεται στο ότι ο πολίτης υπόκειται σε δύο δικαιοδοσίες: της ομοσπονδιακής κυβέρνησης και των ομόσπονδων κρατών. Μόνο ο νομικός, μας λέει ο Νόιμαν, μπορεί να αποφαινεται και να θέτει τα θεμέλια της εγκυρότητας για τα ομοσπονδιακά ζητήματα.

Ο συγγραφέας καταπιάνεται και με θεωρίες τόσο του πολιτικού

φιλελευθερισμού όσο και των επαναστατικών θεωριών που αξίωναν τη ρήξη με το υπάρχον (για παράδειγμα, ο φεντεραλισμός του Προυντόν κ.λπ.). Το κεντρικό επιχείρημα του Νόιμαν είναι ότι παρ' όλες τις επικλήσεις η πραγματικότητα αυτών των πολιτικών σχηματισμών απέχει από τις αρχικές διακηρύξεις και στοχοθεσίες, ειδικά από τη στιγμή που ισχυρά ιδιωτικά συμφέροντα ή αποφάσεις των κεντρικών κυβερνήσεων λειτουργούν παρεμβατικά στις διαδικασίες άσκησης της πολιτικής.

Το βιβλίο του Φραντς Νόιμαν διατηρεί ακέραια τη φρεσκάδα του, θέτοντας ζητήματα που επανέρχονται με αμεσότητα και επεκτείνουν τον ουσιαστικό διάλογο για την ανάγνωση της σημερινής πραγματικότητας.